

Mag.
Vanda Rebolj
urednica zbirke
Izobraževanje pri
Islovarju, izdajatelj
Slovensko društvo
Informatika

SLOVENŠČINA MED DIVJO RAŠČO IN OMIKO

POVZETEK

Nova koncepcija in strategija učenja sta na to strokovno področje prinesli številne nove pojme in nova pojmovanja že uveljavljenih. Hkrati pa je razvoj tehnologije, še posebno informacijske, učenju razširil dosedanje in odprl nove možnosti na ekonomskem, kognitivnem in socialnem področju. Z dosedanjim, čeprav uveljavljenim, strokovnim izrazjem se ni mogoče več polno sporazumevati in ni mogoče nemoteno pretakati znanja. Okrnjene so celo sporazumevalne možnosti učiteljev z učenci. Pod pritiskom strokovnih in delovnih težav, a brez strategije in jezikovnih politik, se zatekamo k zasilnim rešitvam, od katerih nekatere jeziku in njegovim uporabnikom jemljejo omiko, narodu pa možnost enakopravnega uveljavljanja v globalnem svetu.

Deveto leto pri Društvu informatika deluje Islovar, to je spletni slovar informatike, ki ne glede na pomanjkanje strategije, če sodimo po obisku, uspešno odgovarja na vprašanja o izrazju v informatiki. Vsebuje tudi zbirko Izobraževanje. S primerom Islovarja želimo na splošno in s konkretnimi primeri osvetliti sedanje stanje na področju slovenskega strokovnega izrazja, prikazati nekatere težave in tudi rešitve, ki bi lahko pomagale drugim strokam.

Ključne besede: učenje, izobraževanje, e-izobraževanje, Islovar, strokovno izrazje

Napredek strok in z njim povezana potreba po novih izrazih je kontinuiran proces. Če bi mu jezikoslovje lahko sledilo, ne bi smeli imeti težav. A napredek v nekaterih strokah, na primer v informacijsko podprtem učenju, je tako obsežen in hiter, da lahko govorimo o plazu novega izrazja. Zdi se, kot da se standardizirani jezik v tem plazu sesuje in celo nazaduje v stanje pred standardizacijo, ker stari standardi niso več uporabni, novih pa ni. Verjamemo lahko kritikom dosedanjih jezikovnih politik, ki pravijo, da o našem jeziku razmišljamo preveč fosilno in v njem tudi zadržujemo fosile. A uporabniki jezika večinoma ne vedo, kaj je jezikovna okorelost, kaj znamenje napredovanja slovenščine v moderni jezik in kaj jezikovna anarhija.

Zgodovinske okoliščine so nas že v preteklosti utapljale v univerzalni jezik, ki je bil davno

nazaj latinščina, kasneje pod germanizacijo nemščina, nato v Jugoslaviji srbohrvaščina, danes pa je to angleščina. Jezikovna anglosaksonizacija pa učinkuje drugače kot predhodni tuji vplivi, ki so jim botrovale politične ali zgodovinske okoliščine. Danes zunanega pritiska na slovenščino skoraj ni. Ogrožata jo naša lastna indiferentnost in ležerno sprejemanje tujih vplivov.

M. Stabej¹ si je v neki razpravi o prehodnem času, ko smo po osamosvojitvi države preklonili iz srbohrvaščine v slovenščino, postavil tri vprašanja: Kaj vse je slovensko?, Kaj je še slovensko?, Kaj je že slovensko? Tudi danes moramo za odgovore na ta vprašanja poglobljeno razmišljati o procesih, v katerih iz neslovenskega nastaja slovensko, in o končnem cilju, to je o slovenskem.

Jezikovni prenosi iz angleščine so z njo zaznamovani, prav tako z anglosaksonsko kulturo. Uporabnikom slovenščine tudi ni povsem jasno, ali je ohranjanje sledi jezika, v katerem je neki pojem nastal, v času globalizacije sploh slabost. Prav tako ne vemo, kolikšna je morebitna škoda za slovensko kulturo. Ali naj za nove pojme iščemo slovenska imena in tvegamo, da jih uporabniki ne bodo sprejeli? Lagodnejše je, če izraz, zaznamovan z angleščino, slovensko le zapišemo in pregibamo. Posebno v okolju, ki je podprto z informacijsko tehnologijo, je taka zaznamovanost izrazov pogosta. Včasih se zdi, kot da je tak približek slovenščine vmesni jezik za sporazumevanje z angleško manj podkovanimi.

Število govorcev v tem jeziku, to je pripadnikov naroda, ni bistveno. Uveljavljanje slovenščine Evropska unija formalnopravno omogoča, a zanjo moramo poskrbeti sami. Stališče, ki ga zavzema slovenska šolska politika, da se moramo tujih jezikov enakovredno učiti ob svojem, je zelo dobra smernica za šole. Narod, ki ima jezik popolnjen s strokovnim izrazjem, je intelektualno močnejši.

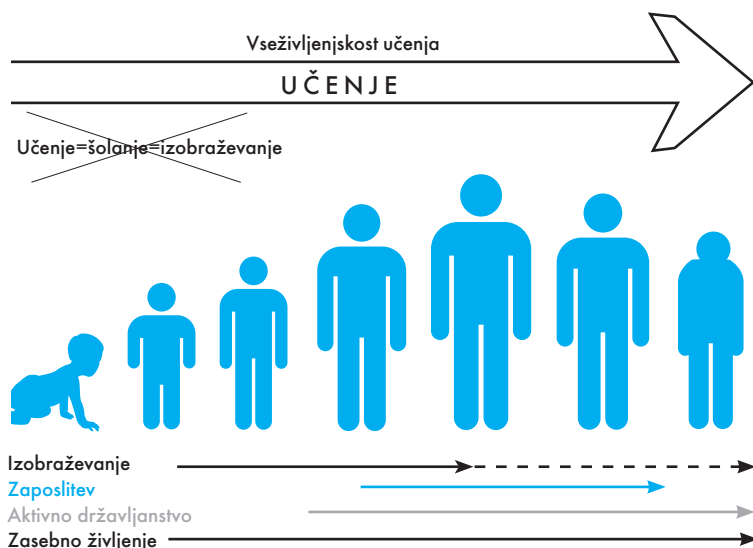
S tem prispevkom odpiramo problem strokovnega in znanstvenega jezika za vzgojo in izobraževanje. Izvira iz napredka pedagogike in andragogike in iz konceptualnih sprememb pri učenju in v izobraževanju ter iz pogojev za učenje, ki jih med drugim ustvarja naprednejša tehnologija.

Za učitelje in druge strokovnjake ima znanstveni jezik statusni pomen. Od jezika je med drugim odvisno, kam na lestvici akademskih vrednot se bodo uvrstili, to pa določa tudi mesto naše znanstvene discipline med drugimi disciplinami.

VPLIVI NOVIH KONCEPCIJ UČENJA NA IZRAZJE - VSEŽIVLJENJSKOST UČENJA IN NEODVISNOST ZNANJA

Učenje pojmuje kot vseživljenjski proces, ki poteka vzporedno z drugimi človekovimi aktivnostmi, na primer z zaposlitvijo, nalogami iz

Slika 1: Vseživljenjsko učenje in drugi procesi v človekovem življenju

aktivnega državljanstva ali z zasebnim življenjem. Ker je učenje postalo neodvisno od kraja, časa in starosti, se tudi znanje razlikuje po izvoru, vendar velja vsako dokazano znanje.

Dosedanje izrazje je omejeno na ozko pojmovanje učenja in na institucionalno izobraževanje. Po novih koncepcijah pa segata daleč preko teh meja. Učenje postaja vsepovsod temelj za človekov uspeh in zadovoljstvo.

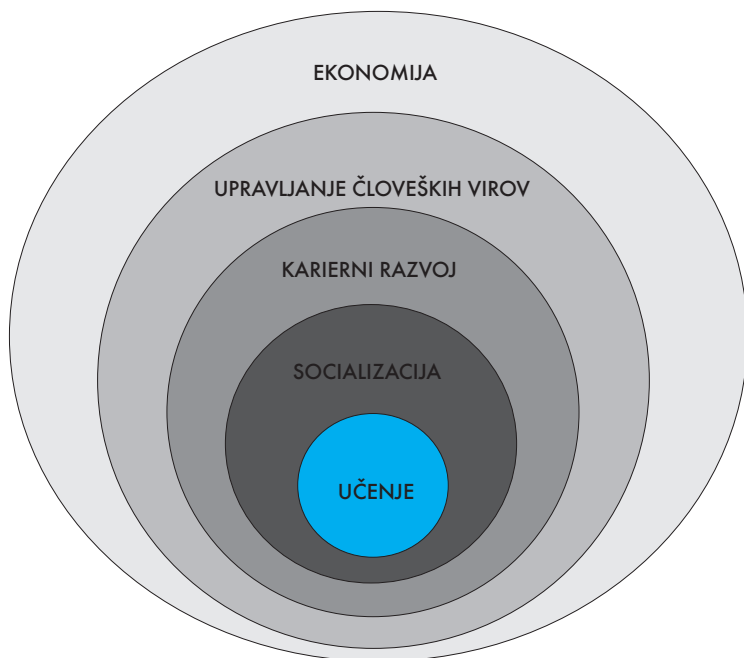
Kljub temu pa ni vsakdo, ki je hodil v šolo, tudi strokovnjak za učenje, vzgojo in izobraževanje. Kot v drugih moramo tudi v naši stroki razmejevati vsakdanji govor in poljudno izrazje na eni strani od strokovnega in znanstvenega na drugi.

Narod, ki ima jezik popolnjen s strokovnim izrazjem, je intelektualno močnejši.

VPETOST UČENJA V DRUŽBO IN ŠE POSEBNO V EKONOMIJO

V organizacijah se učenje povezuje s poslovnim procesom. Govorimo tudi o *tokovih znanja* in *pretočnosti znanja*, na primer med zaposlenimi, in o *pritoku novega znanja* od zunaj ter o *mreženju znanja*. Med šolanjem mladino,

Slika 2: Vpetost učenja v družbene procese

vzporedno s pridobivanjem novega znanja, osebno pripravljamo na celovit prevzem nalog po zaposlitvi.

Znanje je postalo ekonomsko pomembno, zato učenje služi ekonomiji. V zvezi z ekonomsko blaginjo postane pomembna *učinkovitost učenja*, to je vložek vanj glede na izplen. Med učenjem in širšimi družbenimi procesi se torej meje razblinjajo. Edukacijski in drugi družbeni procesi postajajo soodvisni. Strokovno izrazje v edukaciji se povezuje z ekonomskim izrazjem in vrazjem drugih družbenih ved.

KARIERA - POSAMEZNIKOVA IZBIRA, KI RASTE Z UČENJEM

S humanizacijo družbenih odnosov in še posebno dela ter z globljim poznavanjem človeških virov je zaposleni dobil pravico razvijati lastno kariero, pri kateri ima pomembno vlogo učenje. V luči kariere je učenje tudi osebno pomembno, snop nanj vezanega izrazja pa

seže tudi v polje individualnega in zasebnosti. V luči kariere sta pomembni ponudba in dostopnost znanja, kar posega na trg izobraževanja. Ko gre za organizacije, pa podpora individualnim karieram pomeni predvsem raven odnosov med delodajalci in delojemalci.

Izraz *kariera* je z novo koncepcijo znanja spremenil konotacijo. Nekdanje ime za negativni pojem, posledico stremuštva, je postalo svetel označevalec posameznikove uspešnosti, obogatene z zadovoljstvom. V jezik smo sprejeli tudi *karierni razvoj*, *karierna sidra* in niz drugih s *kariero* povezanih izrazov. Kot relikv iz obdobja negativnega pojmovanja kariere pa je v jeziku ostal *karierezem*.

KONSTRUKTIVISTIČNO POJMOVANJE UČENJA IN ZNANJA

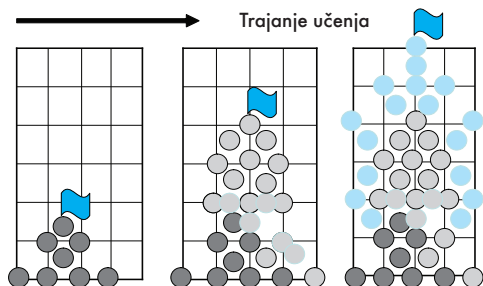
Z napredkom pedagogike, andragogike in drugih ved, ki preučujejo človekove kognitivne zmožnosti, vemo več o rasti posameznikovega znanja. Novo znanje ni prilepek, ampak se s predhodnim plemeniti in raste kot konstrukcija. Tudi konstruktivistični pogled na učenje in na znanje prinašata nove potrebe po strokovnem izrazju.

Konstruktivistično kognitivne procese razlagamo drugače, spoznanje stvarnosti pa je po tej teoriji relativno in odvisno od posameznika. Potrebujemo imena za nove pojme in procese, kot so na primer *pedagoški konstruktivizem*, *konstruktivistični pristopi v izobraževanju*, *konstruktivistično zasnovano učenje* ali *konstruktivistični pogled na spoznavanje stvarnosti*.

UČINEK TEHNOLOGIJE NA UČENJE

Tehnologija večstransko učinkuje na učenje, podpira učenje. Posebno informacijska je pri

Slika 3: Konstruiranje znanja z učenjem

tem zelo obetavna, ker ponuja nove možnosti za učenje, ga pospešuje, poceni, približa vsakomur in pod določenimi pogoji prinaša višjo kakovost. Z informacijsko tehnologijo podprto učenje je komplementarno tradicionalnemu. Povečujejo se možnosti za neformalno in naključno učenje. Prinaša pa tudi slabosti, na primer pešanje socialnih stikov in drugačno komunikacijo, a to znamo s strokovnim pristopom ublažiti.

V okolju, ki je podprto z informacijsko tehnologijo, lahko človek bolje izkoristi svoje kognitivne zmožnosti, znanje se konstruira hitreje in strukture so kompleksnejše.² Hitreje in obsežneje kot se znanje vpenja v družbeni kontekst, hitreje in bolj neodvisno lahko z njim razvijamo svojo kariero. Informacijska tehnologija, a le če je prava in ustrezno uporabljena, lahko

Zakaj potrebujemo na primer *učenje* in *e-učenje*, saj je učenje enovito? A v praksi zaradi različnosti in zaradi poudarjanja nasprotij pogosto potrebujemo dve imeni. Verjetno bo še dolgo tako, saj v pedagoškem procesu e-učenje dopolnjuje tradicionalno učenje in ga ne nadomešča ali izriva. Podobno ju razlikujejo v nekaterih drugih jezikih, na primer v nemščini. Po Brockausovem leksikonu³ je *E-Learning* krajšava, ki se uporablja za različne razvojne stopnje informacijske tehnologije in za različne oblike njene uporabe pri učenju.

pospeši uresničitev konceptualnih sprememb. Pri učenju postaja informacijska tehnologija nepogrešljiva. Danes jo največ povezujemo z *internetom* in z internetno storitvijo, to je s *spletom*, ki tudi obilno napolnjuje izobraževalno izrazje. Razen tega pa moramo, zaradi poudarjanja razlik, označiti tudi pojme, ki jih poznamo v klasičnem učnem okolju.

Pri načrtovanju in izvajanju e-učenja pogosto vzporedno nastopata informatika in pedagoška ter andragoška misel. Informatika je mlada veda, ki se naglo in skokovito razvija, pedagoška misel pa se razvija počasneje in zvezno ter ima kontinuiteto v svoji preteklosti. Ob nekaterih drugih razlikah, na primer zaradi različne raziskovalne metodologije, je predvsem ta neuskklajenost vzrok za nekatere težave pri sporazumevanju med pedagogiko in informatiko.

Ko opozarjamo na izrazje za informacijsko podprto učenje, moramo imeti v mislih dejstvo, da ni pomembno le za lastno stroko, ampak tudi za šolo, učitelje in učence. Gre za omiko več generacij.

SPREMENBE V KONCEPCIJI UČENJA IN JEZIK

Ko govorimo o strokovnem izrazju za učenje, imamo v mislih predvsem njegovo rabo. Ker so ciljna skupina, to je njegovi uporabniki, izobraževalci, strokovni sodelavci šol, raziskovalci učenja in učitelji, nas zanimata tako znanstveni jezik pedagoške misli kot strokovni jezik in iz njega izpeljani poljudnoznanstveni jezik. S preoblikovanjem strokovnega jezika ustvarimo tudi jezik, s katerim znanje prenašamo na učence. V njem je manj strokovnega izrazja in več opisovanja pojmov, v ospredju pa je nazornost. Razen za učenje lahko strokovni jezik preoblikujemo tudi za druge »laične« naslovnike, kot jih imenuje Jerca Vogel.⁴ Če jih upoštevamo, lahko iz enega strokovnega besedila napravimo več poljudnoznanstvenih.

V razširjenem in poglobljenem svetu učenja smo se prisiljeni ponovno spraševati, kaj pomenijo izrazi *šola, učilnica, učitelj*, kaj je *znanje*, kaj *učenje* in kaj *izobraževanje*. Zanimivo je, da odgovori na vprašanja o imenih za pojme, ki so nam od nekdaj domači in blizu, niso več preprosti. Tradicionalne predstave ne ustrezajo več, če se premaknemo v elektronsko okolje, če odstranimo časovne in fizične omejitve in če učitelju dodelimo nove vloge in se zato imenuje *izobraževalec, mentor, tutor, svetovalec, trener* ali *usmerjevalec (coach, to je mentor, ki krmili učenje)*.

RAZUMETI SE MORAMO MED SEBOJ IN Z DRUGIMI STROKAMI – VZGOJITELJI IN IZOBRAŽEVALCI MED SEBOJ

Če primerjamo strokovna besedila različnih avtorjev, lahko opazimo razlike, zaradi katerih jih lahko razumemo šele, ko se poglobimo v kontekst. Verjetno ni niti dovolj pripravljenoosti in ob pomanjkanju slovarjev tudi ni dovolj možnosti za poenotenje izrazja. Nekatere polemike, v katerih prihaja do merjenja moči, pa tudi do koristnega zблиževanja stališč o izrazju, trajajo že celo desetletje. Ob koristih, ki jih prinašajo, bi se morali vprašati tudi, ali ne jemljejo energije pedagoški stroki za njena osrednja vprašanja.

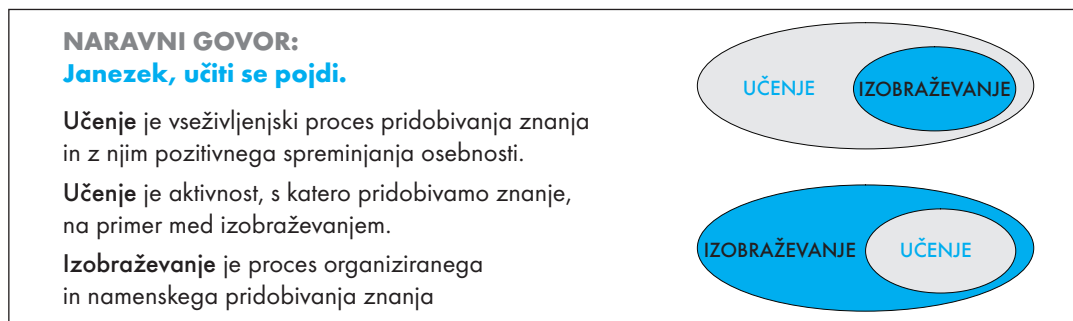
Med pogostimi so vprašanja, kaj je učenje in kaj izobraževanje ter ali je učenje izobraževanju nadrejeno ali podrejeno. Zadrega ni slovarska, saj v slovarju lahko izrazu pripišemo več pomenov.

Učenje in *izobraževanje* nista sopomenki. *Učenje* je po novi koncepciji vseživljenjski proces, ki lahko poteka namerno ali naključno, kjer koli in kadar koli. Tako je *učenje* nadrejeni izraz *izobraževanju*, to je organiziranemu, namernemu in ciljno usmerjenemu učenju. A v naravnem govoru *učenje* uporabljamo še v drugem pomenu. Ko mama naroči Janezku: »Učit se pojdi, ker boš jutri vprašan«, ne misli prej opisanega *učenja*, ampak del njegovega *izobraževanja*. V tem primeru je *učenje izobraževanju* podrejeno. V slovarju z ustreznim opisom navedemo oboje, pri rabi pa pomen osvetli kontekst.

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE MED DRUGIMI STROKAMI

Na razmišljanje o vprašanju meja med strokami nas napelje Jurij Mihajlovič Lotman,⁵ ko razpravlja o »vašem« in »našem«, »tujem« in »domačem« in konfliktu med njima, ter pojasnjuje nekatere globlje izvire težav pri sporazumevanju med svetovi ter problem asimetrije. Kadar gre za vzgojo in izobraževanje, je odnos med pedagoško stroko in drugimi strokami asimetričen v korist pedagogike. Konflikt je

Slika 4: Učenje v odnosu do izobraževanja

pretirani izraz, lahko pa govorimo o motnjah, ki so posledica predolgotrajne pasivnosti pedagogov na nekaterih področjih, na primer pri razvoju tehnologije za učenje.

Pedagoški komunikacijski kanali in komunikacijski kanali drugih strok se včasih razhajajo, še posebno takrat, ko med njimi ni dovolj pripravljenosti za strokovni diskurz in za medsebojno spoštovanje, kar sta nujna pogoja tudi za razvoj strokovnega izrazja. Največ je težav pri sporazumevanju s pomenskimi približki, ki jih pogosto različno razumemo. Sporazumevanje motijo tudi nekateri izrazi, ki jih agresivno, a brez pedagoškega znanja, ustvarja industrija.

Tako se moramo posvetovati, da lahko neki pojem večstransko osvetlimo. To v zadnjem času še posebno velja pri proizvodnji za e-izobraževanje. Brez posvetovanja, brez zadostnega znanja in z mehanskim ter dobesebnim prevajanjem iz angleščine, dobimo neustrezne izraze, ki vdirajo v jezik po tržnih poteh. V sporazumevanje to vnaša nesporazume in ovira razvoj jezika.

Kot primer lahko navedemo prevajanje angleškega izraza *course* kot tečaj. Tečaj ima v slovenskem pedagoškem izrazju ustaljen pomen, v angleščini pa ima *course* več pomenov. Tako nam računalniška industrija zadnje čase ponuja tečaj iz zgodovine, filozofije ali tečaj iz prava. Včasih pedagoška stroka te neustrezne izraze celo prevzema. Podobno velja za prevod besede *teaching* v *poučevanje*. Poučevanje je, pedagoško gledano, zastarelo, saj postavlja učenca v pasivnega sprejemnika tega, kar se

Pogosto, celo med učitelji, ni jasno, v katero stroko na primer sodijo izrazi *e-učenje*, *učenje za karierni razvoj* ali *ekonomičnost znanja*. Raziskovanje učenja vedno sodi v vzgojo in izobraževanje. Razmejitev med strokami je potrebna zaradi razmejenega znanja ljudi. Razlike v znanju pa so odvisne od šolskega programa, ki so ga zaključili.

je nekoč naučil njegov učitelj. Drži, da je *teaching* v angleščini tudi *poučevanje*, a ni le to. Obsega vse učiteljevo delo: *vođenje učenca* na poti do znanja, *trening* in tudi *učiteljevanje* kot opravljanje poklica.

Če izrazje za tehnološko nove pojme zamuja, nas prehitijo uporabniki, ki angleški izraz fonetično zapišejo in slovensko pregibajo. Tak izraz je na primer *blog*, -a, -u in iz njega nastali glagol *bloganje*. Čeprav smo pri slovarskem delu⁶ zanj poskušali najti in uveljaviti izvorno slovenski izraz (spletni dnevnik, spletnik), je vprašanje, ali se bo prijel, saj smo bili prepozni. Taki izrazi so tudi na primer *čet* in *četanje*, *hiperlink*, *multimedija*, *bener*, *klip*, *platforma*, *kampus*, *kovčing* ali *tutor*. Nekatere izraze, na primer *čet*, *kovčing* in *bener*, moramo v strokovnem izrazju nadomestiti s slovenskimi. Druge, na primer *multimedija* ali *tutor*, pa lahko osvojimo kot tujke, za katere skušamo pri slovarskem delu uveljaviti slovenske ustreznice, ko se bodo pojavile.

JEZIK IN SPORAZUMEVANJE – KAKO SPOROČITI IN KAKO RAZUMETI?

Kako nove koncepcije učenja vplivajo na sporazumevanje, ne vemo, saj o tem pri nas nimamo raziskav. Tako tudi nimamo odgovora na nekatera pomembna vprašanja. Ne vemo, ali res zavirajo jezikovno kulturo, kako je z ujemanjem informacijskih kanalov, kako je s sporazumevanjem med generacijami, kako razumemo informacije na spletu ali kako se komunikacijsko razvijajo mladi pod novimi jezikovnimi izzivi.

Posebej bi morali ovrednotiti komunikacijo po internetu in po prenosnih napravah, v kateri se opušča dosedanje standarde in uveljavlja različne ravni jezika. Jezik v komunikaciji iz-

Danes je vse manj strokovnih vprašanj, ki so povezana z eno samo stroko.

gublja pomen. V pisno sporazumevanje prodira pogovorni jezik. Ker nimamo strategije jezikovne politike, je šola brez nekaterih orodij, ki bi ga usmerjala. Komunikacija se tako pretežno razvija brez vpliva šole, čeprav je ta po svojem poslanstvu nosilka omike.

Komunikacija se pretežno razvija brez vpliva šole.

Za pedagoško in andragoško stroko so pomembni tudi psihosocialni vidiki sporazumevanja. Opažamo, da v sporazumevanju izginja obredje, s tem pa postaja komunikacija čustveno in socialno prazna. Ni konteksta, ki opredeli pomen. Brez odnosne sestavine sporočilna vrednost prevladuje nad vsebino in jezikom, ki bi morala biti uravnotežena.

Na rabo določenega izraza vpliva govorčev osebni odnos, na primer lagodnost izgovora, estetika, čustvenost.

Komunikacije in sporazumevalnih jezikov mladih ni potrebno nadzorovati, kot menijo nekateri, morali pa bi jih empi-rično raziskovati in ovrednotiti, s pomočjo

izsledkov pa oblikovati strategijo razvoja slovenščine, katere plod bi lahko bila podoba jutrišnje moderne slovenščine. Tako lahko omogočimo pretakanje znanja in zdrav psihosocialni razvoj mladih generacij. Jezik jim lahko zagotavlja neodvisnost, saj pogosto postajajo plen tržnih prizadevanj industrije, ki jezik mnogo bolj spretno uporablja.

Raven jezika sporazumevanja pa določa zahtevnost problemov, o katerih komuniciramo. Po mnenju Olge Gnamuš Kunst⁷ je treba ločiti znanstveni in strokovni jezik od poljudnoznanstvenega. Jože Toporišič⁸ pa v Slovenski slovnici navaja podzvrsti jezika glede na rabo strokovnega izrazja. Strokovno zvrst uporabljajo strokovnjaki pri delu in vsebuje strokovno izrazje, znanstvena zvrst vsebuje še več, za širši krog manj znanega, strokovnega izrazja. Poljudnoznanstvena zvrst je med njima in v njej se »pisci trudijo tudi zapletene stvari po-

vedati čim bolj preprosto in jasno« (Toporišič 2000). Pomanjkanje izrazja lahko onemogoči sporazumevanje na določeni ravni jezika, s tem pa jezik odtegnemo nekaterim skupinam ljudi.

SKRIVNOST PRIVLAČNEGA IZRAZJA

Tudi kadar imamo na voljo slovarje, se uporabniki samostojno odločijo, ali bodo uporabili ponujeno izrazje. Manj svobode imajo lektorji, ki so bolj zavezani jezikovnim standardom, rabo jezika pa morajo po potrebi argumentirati. Razen pomena so za rabo odločilni subjektivni dejavniki, ki tudi v znanstvenih in strokovnih besedilih odločajo, ali bo slovarsko priporočeni izraz hitro v rabi, ali se bo prijemal počasi ali pa se sploh ne bo.

Po mnenju nekaterih psihologov deluje na rabo piščev ali govorčev osebni odnos do izraza, na primer, lagodnost izgovora, estetika, čustvenost in izzivanje asociacij. Hitreje se uveljavijo enozložne in kratke besede ter besede z več samoglasniki. Pri besednih zvezah pa je pomembno tudi glasovno valovanje pri rabi besede v govoru. Če pri novem izrazju to upoštevamo, je več možnosti, da ga bodo uporabniki sprejeli.

Besede, ki veljajo kot lepe, imajo v govoru melodijo, vzbujajo ugodje, se dotikajo nacionalnega ponosa ali vzbujajo vedrino. Uporabniki jih bolje pomnijo. Na področju e-izobraževanja, kjer je posebno veliko novega izrazja, so uporabniki hitro sprejeli *splet*, *spletni* in *spletišče*. Z infantilnimi čustvi so povezani *miška* in nekatere pomanjševalnice, kot na primer *krompirčki*, *piškotki*, *programček*, *smesko* ali *pasica*. Na kulturno veličino asociirajo *portal*, *zakladnica* in *ikona*. V šoli se zdi neprimerna *klepetalnica*, saj je klepetanje prekršek. Angleški *chat* smo za šolsko okolje prevedli kot *pomenkovalnica*, en zapis v njej pa imenovali *pomenek*. Zunaj šole pa naj naši učenci še na-

prej klepetajo v *klepetalnici*. Prijetno zvenijo na primer tudi *deskanje, gradnik, dlančnik, spletni dnevnik, mreženje in programje*.

Za manj lepe veljajo besede, ki imajo v predponi predlog (*nadpovezava, podmeni, predtest, razobličjenje, večpredstavnost ...*) ali število (*enouporabniški, dvotočkovni*). V Islovarju jih še nismo uspeli zamenjati z bolj privlačnimi. To velja tudi za tujki *interaktivnost* in *interoperabilnost* ter za nekatere druge tujke s predpono *inter-*. Pogosto grajani izraz *učna platforma* za tehnično podlago e-učenju pa je uspešno zamenjalo *učno programje*.

POJMOVATI ENOTNO, POVEDATI PO SLOVENSKO

Pri pretoku znanja ni nujno, da pojme enako imenujemo, ampak da jih enako razumemo. Nesporazumi se prenašajo v tokove znanja, kjer prihaja do motenj ali zmot.

Čim bolj so pojmi specializirani, tem več znanja zahtevajo, tega pa imajo strokovnjaki. V takih primerih je bolje, da prevajajo strokovnjaki ob pomoči jezikoslovcev ali s pomočjo priročnikov upoštevajo jezikovne standarde, če obstajajo. Kot strokovnjake razumemo ljudi, ki so na določenem področju dovolj izobraženi in obdarjeni s širino. Nestrokovni prevajalci si pogosto brez globljega premisleka pomagajo s prvim zapisom v angleško-slovenskem slovarju. S tehnicističnim ali »dobesednim« prevajanjem iz angleščine v slovenščino nastajajo strokovno sporna be-

sedila. Plod tega so tudi angleško strukturirani stavki s slovenskim izrazjem, to pa ruši slovenskost slovenščine, to je njeno značilno stavčno zgradbo. Dobri prevajalci besedilo najprej razumejo in nato misel slovensko zapišejo. Tak pristop postavlja oviro pri pretakanju tujih jezikovnih vzorcev in tuje kulture v slovenščino.

PRETNJE V ČASU POMANJKLJIVE JEZIKOVNE STRATEGIJE

Pri ustvarjanju strokovnega izrazja bi danes lahko našli nekaj analogije s časom, v katerem je leta 1849 Karel Robida⁹ iz nemščine v slovenščino prevajal prvo knjigo o fiziki. Za veliko nemških izrazov ni bilo slovenskih ustreznic, zato si je bolj ali manj posrečeno, pri čemer je bil edini »standard« ljubezen do materinščine, pomagal s skovankami ali z opisovanjem pojavov in pojmov.

Omenili smo že, da plazovi novega izrazja, ki so posledica tehnološkega napredka in napredka v znanosti in družboslovju, majo veljavne jezikovne standarde. Vztrajanje pri njih ovira tako razvoj jezika kot tudi razvoj stroke, za katero je eno od orodij jezik. Pogrešamo nove standarde. Na področju vzgoje in izobraževanja zamujamo, negativne posledice pa naraščajo. Če upoštevamo vlogo jezika, bi jih lahko strnili v tri skupine: posledice za učenje in znanje, posledice za omiko strokovnjakov in vsega naroda ter posledice za enakopravnost našega naroda med drugimi narodi.

Pomanjkljivo strokovno izrazje otežuje pretok znanja in s tem učenje. Sporazumevalne možnosti so okrnjene, s tem pa tudi dosežki posameznikov, ki so odvisni od ravni sporazumevalnih možnosti. Učitelje, ki prenašajo znanje na naslednje generacije, prav tako ovirajo motnje v sporazumevanju. Učitelj je strokovnjak za svoje študijsko področje in hkrati pedagoško-andrargoški strokovnjak. Če nima orodja, to je jezika stroke, s katerim naj bi urenil svojo socializacijsko identiteto, je njegova strokovna moč nasploh okrnjena. Ravni mišljenja današnjih ljudi težijo navzgor, vendar so močno povezane z jezikom, ki omogoča razumevanje sveta. Pomanjkljiv jezik tako ovira kognitivni razvoj ljudi.

Z jezikom se razgaljamo in je del naše identitete. Intelktualno se z njim umeščamo med druge narode na enakopravno, lahko pa tudi na podrejeno mesto. Ta enakopravnost ni povezana z našo številčnostjo. Jezik, ki nima dovolj lastnega strokovnega izrazja in se počasneje razvija, zato ni enakovreden drugim jezikom, čeprav je formalno z njimi enakopraven. Posameznik pa se s pomočjo jezika potrjuje v zasebnem življenju in poklicno, si tako krepi samozavest ter je družbi enakopraven in enakovreden.

Ko gre za omiko, bi nas morala skrbeti divja račica, ki postaja jezikovni standard in s tem škoduje vsem njegovim funkcijam. Brez slovenščine v znanosti, za kar pa potrebujemo znanstveni jezik, ni znanstvenih dosežkov, pripadajočih našemu narodu. Naši znanstveniki so zaradi šibke znanstvene slovenščine prisiljeni ustvarjati v tujem jeziku. Veljava slovenščine pada med njimi samimi, kar dokazujejo medsebojni pritiski, naj ustvarjajo v tujem jeziku. Več velja, kar je napisano v angleščini, ne glede na kakovost znanstvenega dela. Vsako znanstveno delo bi moralo obstajati v slovenščini, kar zahteva ustvarjanje v dveh vzporednih jezikih ali prevajanje slovenskih del v tuje jezike, če ga želimo posredovati svetu. V sedanjih razmerah težko vzpostavljamo razmerje med maternim in drugimi jeziki, kar je pomembno tako za odnos mladih do kulture lastnega naroda kot tudi za multikulturno vzgojenost. Zasnovati moramo večjezični svet,¹⁰ ki pa ne izključuje materinščine, ampak spodbuja učenje jezikov in goji spoštovanje mnogojezičnosti na podlagi lastne kulture in maternega jezika.

MODERNI TERMINOLOŠKI SLOVARJI

Danes ima večina slovarjev obliko obilnih knjig, ki so tudi drage, zato morajo vzdržati v rabi dolga leta. Zaradi naglega napredka znanosti in

družbenih ved izrazje hitro zastari in tak slovar je vse manj uporaben. Odnos med uporabnikom in slovarjem je v tem primeru enosmeren: upoštevati mora dani zapis, druge možnosti ali vpliva nima. Napredek strok pa dinamično vpliva tudi na jezik. Tako se pojavljajo vedno novi »primernejši« izrazi in potreba po novih imenih, jezik pa je kot živ organizem. Živemu jeziku tiskani slovarji ne morejo slediti.

Moderni slovarji delujejo v spletnem okolju in imajo dve bistveni prednosti. Izrazje je mogočestavno posodabljeni, pri tem pa razen strokovnjakov sodelujejo tudi uporabniki. S tem se znatno poveča verjetnost, da bo delo strokovnjakov sprejemljivo za uporabnike, slovarski jezik pa živ.

PRIMER ZBIRKE IZOBRAŽEVANJE V ISLOVARJU

Islovar je brezplačni spletni slovar, podprt z istoimenskim programom, ki deluje devet let. Izdajatelj je Društvo informatika. Obravnava strokovno izrazje iz informatike in iz njenih mejnih strok, med katerimi je tudi izobraževanje. Kot navajata Tomaž Turk in Katarina Puc¹¹, sta načeli delovanja slovarja predvsem: odprtost uporabnikom in možnost razprave o geslih, pri čemer sodelujejo tako uporabniki kot strokovnjaki.

Računalniški program, ki podpira slovar, omogoča uporabnikom predvsem: iskanje razlag in prevodov iz angleščine v slovenščino in obratno, iskanje sinonimov in delnih sinonimov, pregledovanje naključno odkritih in novih izrazov, iskanje v drugih spletnih slovarjih, spletiščih in zbirkah, komentiranje izrazov in njihovih razlag, vnašanje novih izrazov in razlag, iskanje nasvetov in razpravo v forumu.

Nekateri izrazi, ki sodijo v zbirko Izobraževanje, so bili v Islovarju, še preden je za to nastala posebna zbirka. Kot priloge avtorskih del so obstajale zbirke za e-izobraževanje, ki niso bile vključene v Islovar in so se od avtor-

ja do avtorja razlikovale. Ena od takih zbirk, ki smo jo uporabljali na seminarjih in v strokovnih delih, je leta 2000 vsebovala 110 besed (Rebolj, Pojmovnik za e-izobraževanje¹²), leta 2006 pa 650 besed (Rebolj, Slovar in pojmovnik za spletni študij¹³). Danes jih je v njej 1100. Slovarko je obdelanih okoli 300 besed.

Viri za izbor izrazov za zbirko Izobraževanje so strokovna in poljudna dela s širokega področja e-učenja v slovenščini in v drugih jezikih, gradiva iz industrije programske opreme, tiskani in spletni slovarji in enciklopedije ter predlogi in opozorila uporabnikov. Pri izbiri izrazov smo bolj pozorni na vrzeli v izrazju, ki ovirajo sporazumevanje, na skovanke, slengovske besede, popačenke in druge, ki niso usklajene z normo jezika, in na neustrezno rabo pomensko ustaljenih izrazov ter na tujke.

Izbrane izraze predstavimo uporabnikom na spletni strani Islovarja, kjer se nahaja forum. Strokovno izraze najprej pregleda prva skupina, ki jo sestavljajo sodelavci Islovarja z jezikovnimi znanji, z znanji iz pedagogike in andragogike ter iz računalništva in informatike. Pedagoške in andragoške izkušnje imajo vsi

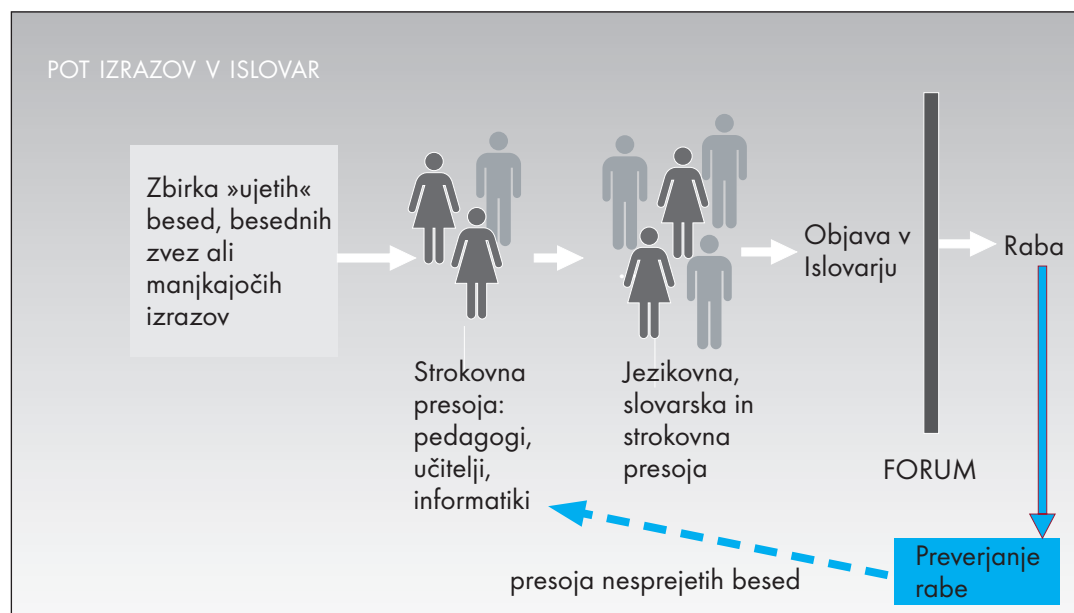
člani skupine in vsi delujejo v e-izobraževanju. Prva skupina pripravi predloge izrazov in njihove opise, sledi pregled druge številčnejše skupine, v kateri so sodelavci, ki imajo, razen znanj prve skupine, tudi znanje iz slovenščine in slovaristike. Glede na oceno jih vrne prvi skupni v ponovno obravnavo, ali pa jih popravi, sprejme in slovarko opremi. Tako obdelane izraze vnesejo v spletni slovar.

Bistvena naloga sodelavcev Islovarja je ustvariti nedvoumno predstavo o izbranem pojmu, gledano s stališča uporabnikov slovarja. Uporabniki pa so v največjem številu strokovni delavci na področju učenja, zaposleni v tistem delu računalniške industrije, ki učenje tehnično opremlja, in drugi, ki se redno ali občasno ukvarjajo s tovrstnim učenjem, ki se vse bolj širi. Izrazje poljudno razložimo, da je slovar uporaben za širok krog uporabnikov.

Pri urejanju smo izoblikovali stališče do tujk, ki so se že ugnezdele v jezik ali pa vanj šele vsto-

Načeli delovanja Islovarja sta predvsem: odprtost uporabnikom in možnost razprave o geslih.

Slika 5: Pot izrazov v Islovar

Pri presojanju posameznih izrazov v Islovarju se pogosto zgodi, da moramo ločeno razmišljati, kaj izraz pomeni in za kaj ga uporabljamo. Ločena obravnava semantičnega in pragmatičnega vidika nekega izraza je koristna, kadar sta semantični in pragmatični vidik vsaksebi. Kot pravi Nataša Jakop,¹⁴ ki se pri tem opira na Levinsona (2003), imata pragmatika in semantika skupni predmet preučevanja, to je pomen, vendar za njegovo natančno opredelitev potrebujeta kontekst. Pri urejanju zbirke izrazov zato pogosto pragmatičnemu in semantičnemu opisu dodamo kontekst v obliki primera, tako da izraz uporabimo v povedi.

pajo. Pri Islovarju tujke ohranjamo, pogosto pa nam uspe ponuditi še slovensko ustreznico. A. Skubic¹⁵ na primer opredeljuje odklanjanje tujk kot purizem, tega pa kot ideologijo, ki ima bolj negativen kot pozitiven predznak. V nadaljevanju poudarja, da je za jezik pomembna tudi količina, seveda ustreznih besed.

Strokovni skupini izraze preučujeta z več vidikov, na primer pomensko, besedotvorno, slovaropisno, etimološko in imenoslovno. Za opredeljevanje besed, pomenov ali zvez uporabljamo kvalifikatorje, to je pojasnila, v katero slovnično skupino spada beseda, ki besedo časovno ali krajevno opredeljujejo ali stilno uvrščajo. Informacija o besedi je popolna le s kvalifikatorjem.

Obe skupini in posamezni sodelavci Islovarja omogočajo uporabnikom in lastnim sodelavcem ponovno razpravo o vsakem izrazu, kar strokovne skupine resno upoštevajo. Slovar je tako živ, njegova zasnova pa omogoča tudi redno posodabljanje pod vplivom tehnološkega in pedagoškega razvoja.

ZAKLJUČNE MISLI

»Res sem v zadregi. Ne morem vam svetovati, kaj je prav, lahko pa povem, kaj mi je všeč,« je zapisala lektorica, na prošnjo za lektoriranje besedila o e-izobraževanju. Zadrego je ublažil dogovor, v katerem je sodeloval še recenzor, o izrazih v besedilu, o pripadajočih predlogih in pregibanju.

Naš materni jezik je predragocen, da bi ga ustvarjali na tak način. Empirično raziskovanje

jezika in nove komunikacije, ki bi dale nova spoznanja in smernice za razvoj slovenščine, bi morala podpreti država. Prav tako strokovno podlago za nove standarde ter za oblikovanje strategije razvoja slovenščine, na podlagi katerih bi oblikovali posamezne jezikovne politike. Hvale vredna je materialna podpora države, ki bo najverjetneje pripeljala do tega, da bo slovenski terminološki korpus v naslednjih letih informacijsko podprt, kar bo omogočilo vsaj uporabo tega, kar že imamo. A jezik bo treba kot živ organizem še naprej polniti in podpirati njegov razvoj.

Pedagogika in andragogika lahko ostaneta enakovredni drugim strokam, če bosta poskrbeli za svoje strokovno izrazje. Prav ti vedi pa imata še eno poslanstvo. Jezik omogoča učnje ne le znotraj njiju, ampak v vseh strokah in med njimi.

VIRI

Der Brockhaus, <http://www.xipolis.net> (2. novembra 2008)

Slovar slovenskega knjižnega jezika, Elektronska izdaja, Verzija 0.1, DZS.

Ivšek, M. (2008). »Slovenščina v plurilingvalnem svetu«, *Globus znanja, Delo* 3. 11.

Jakop, N. (2006). *Pragmatična frazeologija*. ZRC SAZU. Ljubljana.

Tipologija slovarske večpomenskosti, ZRC, Ljubljana, str. 19.

Kunst Gnamuš, O. (1995). *Teorija sporazumevanja*. Pedagoški inštitut. Ljubljana.

Mihajlovič Lotman, J. (2006). *Znotraj mislečih svetov. Človek-tekst-semiosfera-zgodovina*. *Studia humanitatis*. Ljubljana.

Mikolič, V. (ur.) in sour. (2005). »Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije«. *Annales*. Koper.

Rebolj, V. (2000). *Koncepti in veščine komuniciranja*. CTU. Ljubljana.

Rebolj, V. (2000). »Pojmovnik za e-izobraževanje«, LU Žalec.

Rebolj, V. (2006). »Slovar in pojmovnik za spletni študij«, B2 d.o.o, Višja strokovna šola, Ljubljana.

Robida, K. (1849). »Naravoslovje alj fizika«, Jožef Blaznik. Ljubljana.

Skubic, A. E. (2005). *Obrazi jezika*. Študentska založba. Ljubljana.

Snoj, J. (2004). *Tipologija slovarske večpomenskosti*, ZRC, Ljubljana, str. 19.

Toporišič, J. (2000). *Slovenska slovnica*. Obzorja. Maribor.

Turk, T., Puc, K. (2007). Islovar kot model spletnega terminološkega slovarja.

Zbornik *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, obdobja 24, Ljubljana.

Vogel, J. (2007). *Razvoj slovenskega strokovnega jezika, 'nestrokovnost' v jeziku poljudnoznanstvenih besedil*. Univerza v Ljubljani. Ljubljana, str. 125.

www.islovar.org

¹³ Rebolj, Vanda (2006). *Slovar in pojmovnik za spletni študij*, B2 d.o.o, Višja strokovna šola, Ljubljana

¹⁴ Jakop, Nataša (2006). *Pragmatična frazeologija*. ZRC SAZU. Ljubljana

¹⁵ Skubic, Andrej, E. (2005). *Obrazi jezika*. Študentska založba. Ljubljana

¹ Mikolič, Vesna (ur.) in sour. (2005). *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*. *Annales*. Koper

² Rebolj, Vanda. (2000). *Koncepti in veščine komuniciranja*. CTU. Ljubljana

³ Der Brockhaus, <http://www.xipolis.net> (2. novembra 2008).

⁴ Vogel, Jerca, (2007). *Razvoj slovenskega strokovnega jezika, »Nestrokovnost« v jeziku poljudnoznanstvenih besedil*. Univerza v Ljubljani. Ljubljana, str. 125

⁵ Mihajlovič Lotman, Jurij (2006). *Znotraj mislečih svetov. Človek-tekst-semiosfera-zgodovina*. *Studia humanitatis*. Ljubljana.

⁶ www.islovar.si, 12. novembra 2008

⁷ Kunst Gnamuš, Olga (1995). *Teorija sporazumevanja*. Pedagoški inštitut. Ljubljana.

⁸ Toporišič, Jože, (2000). *Slovenska slovnica*. Obzorja. Maribor

⁹ Robida, Karel (1849). *Naravoslovje alj fizika*, Jožef Blaznik. Ljubljana

¹⁰ Ivšek, M. (2008), »Slovenščina v plurilingvalnem svetu«, *Globus znanja*, Delo 3. 11.

¹¹ Turk, Tomaž. Katarina, Puc (2007). »Islovar kot model spletnega terminološkega slovarja«. *Zbornik Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, obdobja 24, Ljubljana.

¹² Rebolj, Vanda (2000). *Pojmovnik za e-izobraževanje*, LU Žalec